

קרוק, הרמן (1897-1944)

(Herman Kruk). רושם קורות גטו וילנה. ק' נולד בפלוצק (Plock) שבפולין. בצעירותו הצטרף לקבוצה סוציאליסטית יהודית המקורבת ל'בונד'. בהשפעת המהפכה ברוסיה עבר למפלגה הקומוניסטית הפולנית, אך במהרה התאכזב מעמדת הקומוניסטים בשאלה היהודית ובתחילת שנות ה-20 חזר ל'בונד' והיה פעיל ב'צוקונפט', תנועת-הנוער של המפלגה. ק' עבר לורשה, התרכז בעיקר בתחום החינוכי החברתי, היה פעיל בארגון ספריות פועלים, השתתף ב'פולקס צייטונג', בטאון ה'בונד', ונמנה עם מנהיגי ה'בונד' בפולין.

עם פלישת הגרמנים לפולין בספטמבר 1939 ברח ק' מורשה והגיע לוילנה, שעברה אז לשלטון ליטה. בוילנה התרכזו אז פליטים רבים מפולין וק' היה פעיל בארגון חייהם שם. בעזרת ה'בונד' קיבל ק' אשרה לארצות-הברית, אך השלטונות הסובייטיים מנעו ממנו לצאת מברית-המועצות. כשתקפה גרמניה הנאצית את ברית-המועצות וצבאה התקרב לוילנה, החליט ק' להישאר בשלטון הגרמנים ולרשום את אירועי התקופה. בפתח יומנו כתב:

'אין הכוח ליטול שוב את מקל הנדודים ולצאת רגלי לדרך. אני נשאר... ואם אני נשאר, ואם אהיה קורבן הפשיזם, אטול למיצער את העט ואכתוב פנקס של עיר. ברור: וילנה תיכבש, הגרמנים יתחילו בפשיזציה של העיר, יהודים יוכנסו לגטו. כל זה ארשום.'

יומנו של ק', הכתוב ביידיש, הוא אחד המסמכים החשובים ביותר של גטו וילנה. לא כול היומן השתמר, וחלק מהדפים חסר. אך מה שנשאר נותן תמונה מדוייקת על האירועים ועל גורל יהודי וילנה בשלטון הכיבוש הנאצי. היומן מתחיל בליל 23 ביוני 1941, ערב כניסת הגרמנים לוילנה, ומסתיים ב-14 ביולי 1943, כחודשיים לפני החיסול הסופי של גטו וילנה. ק', צופה חד-עין באירועים המתרחשים, פעיל בחיי הציבור בגטו ומקורב להנהלת הגטו וליושב-הראש שלו יעקב גנס, מוסר ביומנו מידע בלתי-אמצעי על האירועים המרכזיים בגטו, תהליך הגירושים וההשמדה, חיי היום-יום, המאבק לקיום, חיי התרבות, המחותרת בגטו ויחסיה עם היודנרט. הוא נוקט עמדה ביחס לאירועים המתרחשים ומשקף נאמנה את עמדת ה'בונד' בגטו, שלעיתים היא ביקורתית ליודנרט ולעיתים מצדיקה את מעשיו ופעילותו. ק' אירגן את הספרייה בגטו והיה מנהלה. הוא גם עבד ביחידה של 'מטה מבצע רוזנברג' שפעלה באיסוף חומר דוקומנטרי יהודי ממכון 'ייווא' (מכון למדע יהודי) והעברתו לגרמניה. ק' ועובדים אחרים הצליחו להבריח לגטו כתבי-יד חשובים, ובכך מנעו את העברתם לגרמניה. יומנו נכתב במכונת-כתיבה בשלושה עותקים, והם הוסתרו במקומות שונים. אחרי המלחמה מצא המשורר אברהם סוצקבר את אחד העותקים ומסרו ל'ייווא' בניו יורק, ושם פורסם היומן (ראה ביבליוגרפיה).

עם חיסול גטו וילנה בספטמבר 1943 נשלח ק' למחנה הריכוז קלוגה שבאסטוניה. בקלוגה המשיך ק' בכתיבת יומן, ואחרי המלחמה נמצאו קטעים גם מיומן זה, הובאו לישראל ונמסרו

למוסד 'מורשת'. הם פורסמו בספרה של ר' קורצ'אק (ראה ביבליוגרפיה). ההערה האחרונה
ביומן ממחנה הריכוז היא מ-17 בספטמבר 1944. למחרת, ב-18 בספטמבר, רצחו הנאצים
את ק' במחנה לגדי (Lagedi).